

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון	—	(12×4)	—	48 נקודות
חלק שני	—	(13×3)	—	39 נקודות
חלק שלישי	—	(13×1)	—	13 נקודות
סה"כ	—			100 נקודות

עליך לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

ה ש א ל ו ת

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים, עליך לבחור בשני נושאים.
בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק א'; הרב דסלר, קונטרס החסד

לפניך קטע משיר. קטע זה מבטא תחושות ריקנות וחוסר משמעות בחיים:
אני שוכב לי על הגב, מביט על התקרה
רואה כיצד חולפים ימיי, בבטלה גמורה

(מילים: יעקב רוטבליט)

הסבר מה הייתה יכולה להיות התגובה של הרב דסלר על תחושות אלו, ומה הייתה יכולה להיות התגובה של רמח"ל, על פי מסילת ישרים, פרק א'. (7 נקודות)

ב. רש"ר הירש, פירוש לספר בראשית

"האדם לא נתקלל כל עיקר. דבר לא נשתנה בייעודו הנעלה ובכושרו למלא את ייעודו".

(1) הרב הירש כתב את הדברים האלה כדי להתמודד עם דעה מסוימת.

מהי דעה זו?

(2) מהי הדעה של רש"ר הירש בנוגע לייעוד האדם?

(5 נקודות)

2. א.

רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

(1) לפי רמב"ם, כתוב בקצרה מהי התכלית של כל הנמצאים.

(2) לפי רמב"ם, מהי תכלית האדם?

(6 נקודות)

ב.

רמח"ל, מסילת ישרים, פרק י"ט

"עד שהאדם מתכוון לטובת עצמו, סוף סוף עבודתו לצורך עצמו".

(1) הסבר דברים אלה.

(2) לפי רמח"ל, מהי "הכוונה האמתית" בעבודת ה'?

(6 נקודות)

3. א.

מהר"ל, תפארת ישראל

"שמו (של האדם) מורה על דבר העצמי לו".

הסבר כיצד השם "אדם" מבטא את הייחוד של האדם לעומת שאר הנבראים.

(5 נקודות)

ב.

הרב בר שאול, מצווה ולב

(1) "אפילו הוא בן תורה... תורתו יבשה".

הסבר מדוע תורתו של "איש החוץ" יבשה, וכתוב מה עליו לעשות, לדעתך, כדי לתקן

מצב זה.

(2) "אין שום דבר מעניין אותו יותר מאשר נפשו הוא".

האם "איש הפנים" דואג רק לעצמו? נמק.

(7 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. רמב"ם, שמונה פרקים

(1) לדעתך, מדוע הדגיש הרמב"ם ש"נפש האדם אחת", שלא כדעת הרופאים

הקדמונים?

(2) "ייאמר על הכול 'ניזון' בשיתוף השם בלבד".

מהי המשמעות המוסרית שבאה לידי ביטוי בדברים אלה?

(7 נקודות)

ב. הנצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר

לפי הנצי"ב מוולוז'ין, הסבר מדוע כינו הנביאים והחכמים את ספר בראשית "ספר הישר".

(5 נקודות)

5. א. הרב חרל"פ, מי מרום

מהו היחס של הרב חרל"פ כלפי אמונתו של אדם בעל מידות מושחתות? (6 נקודות)

ב. פרופ' אהרן קציר, בכור המהפכה המדעית

פרופסור קציר טוען כי "רק כשקיים קונפליקט בין הנטייה הטבעית להציל את נפש הפרט ובין

מצוות ההקרבה העצמית למען הכלל, מתגלה ההתנהגות המוסרית".

הסבר את הטענה של פרופסור קציר.

(6 נקודות)

6. א. ר' נחמן מברסלב, שיחות הר"ן

לפי ר' נחמן מברסלב, הסבר מדוע ה' שונא את העצבות ומחבב את הלב הנשבר.

(6 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצווה ולב

"מצוות אהבת ה' היא לכאורה רק עניין שבין אדם למקום".

על פי הרב בר שאול, תאר את הדמות של מי שזכה להגיע למדרגה של אוהב ה'.

(6 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. רמב"ם, מורה נבוכים

(1) לפי רמב"ם, הסבר מה הם שלושת הסוגים של הרעות שנגרמות לאדם, וכתוב דוגמה לשניים מהם.

(2) לדעתך, מדוע הדגיש הרמב"ם את שלושת הסוגים של הרעות?
(8 נקודות)

ב. מלבי"ם, פירוש לדברים, ו', ד'

על פי פירוש המלבי"ם לפסוק "שמע ישראל", כיצד אפשר להסביר את זעקת "שמע ישראל" שקראו יהודים רבים לפני שמתו על קידוש השם? (4 נקודות)

8. א. ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן

לפי ר' נחמן מברסלב, כיצד יוציא אדם את עצמו מכף חובה לכף זכות? (6 נקודות)

ב. הרב סולובייצ'יק, על התשובה

"ריש לקיש... היה תלמיד חכם, אחר כך נתפס לליסטיות עד שרבי יוחנן הביאו חזרה... אחר כך היה גדול יותר מאשר קודם".
על פי הרב סולובייצ'יק, איך ייתכן שריש לקיש נעשה תלמיד חכם גדול יותר משהיה בתחילה? (6 נקודות)

9. א. הרב ברקוביץ, מאמרים על יסודות היהדות

"ההתדיינות עם אלוקים היא צורך של האמונה".
הסבר דברים אלה. (5 נקודות)

ב. ד"ר שרגא פישרמן, נוער הכיפות הזרות

(1) "בהתחלה היינו יושבים לראות סרט בטלוויזיה (בשבת)... פחדנו שהשמים עומדים ליפול.
אחר כך ראינו ששום דבר לא קרה".

לדעתך, מהו החיסרון בחינוך למצוות של הדובר בקטע שלפניך?
(2) "טובה מרדות (חרטה) אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקויות".

הסבר מדוע מרדות בלבו של אדם טובה יותר ממלקות.
(7 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק; רמב"ן, פירוש לדברים, ל', ו'
 "יהי רצון מלפניך... שתצילני היום ובכל יום... מיצר הרע" (מתוך תפילת שחרית).
 האם תיאמר תפילה זו גם בימות המשיח? ענה לפי רמב"ם ולפי רמב"ן. (7 נקודות)
- ב. האדמו"ר מנחם מנדל שניאורסון מליובאוויטש, דעת תורה בענייני המצב בארץ הקודש
 "האם 'זו משהו' בכיוון הגאולה או התחלתה על ידי הקמת השלטון העצמי של היהודים בארץ הקודש? לא ולא!... אין לזה שום שייכות לגאולה".
 לפי האדמו"ר מליובאוויטש, מהו התנאי להתגלות הגאולה? (5 נקודות)
11. א. הראי"ה קוק, אורות הקודש
 לפי הרב קוק, מהו ההבדל בין "מדינה רגילה" ובין מדינה "אידאלית"? (6 נקודות)
- ב. הרצי"ה קוק, לנתיבות ישראל
 יש הטוענים כי אופיה החילוני של מדינת ישראל וכן פיגועי הטרור הרבים הם הוכחה כי עדיין לא התחילה הגאולה.
 הסבר מה הייתה יכולה להיות תגובת הרצי"ה קוק על טיעונים אלה. (6 נקודות)
12. א. הרב קלישר, דרישת ציון
 הרב עמרם בלוי, מנהיג נטורי קרתא, כתב: "נאסר על עם ישראל השתדלות ולשחרר את עצמו בכוחו ועוצם ידו, אלא (עליו) לבטוח בה' ולצפות לישועתנו מאת ה'".
 (מתוך "אום אני חומה")
 הסבר מה הייתה יכולה להיות תגובת הרב קלישר על טיעון זה. (6 נקודות)
- ב. החפץ חיים, צפית לישועה
 "נמצא ששני סוגי האנשים שיימצאו בעת האחרונה, שניהם יקרבו את הגאולה, אלה במעשיהם הטובים... ואלה במעשיהם אשר לא טובים".
 לפי החפץ חיים, הסבר כיצד יקרבו שני סוגי האנשים את הגאולה. (6 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין

13. א. מדרש הגדול

"כיוון שראה אותו בעל הבירה שהוא מצטער... אמר לו... אני הוא בעל הבירה".

(1) לדעתך, מדוע חזר המדרש והדגיש שאברהם היה "מצטער" בחיפושיו

אחר א-לוה?

(2) לפי המדרש, הסבר כיצד הבין אברהם כי הארץ, השמש והירח אינם א-לוה.

(7 נקודות)

ב. האדמו"ר רש"ב מליובאוויטש, ספר המאמרים

"התהוות העולמות מאור אין סוף אינו כמו כלי הנעשה על ידי האומן".

לפי האדמו"ר רש"ב מליובאוויטש, מהו ההבדל בין יצירת כלי בידי אומן ובין בריאת

העולם? (6 נקודות)

14. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

"מלך זה... נשנה אליו חלום אחד פעמים רבות".

מהו החלום שחלם מלך כוזר, ומה החליט המלך לעשות בעקבות חזרתו של החלום הזה

פעמים רבות?

(6 נקודות)

ב. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

לפי הרב סולובייצ'יק, ה' אמר כביכול לאיוב "חסרה לך אותה מידת החסד הגדולה

בשני מובנים".

(1) מה הם שני המובנים של מידת החסד הגדולה?

(2) לפי הרב סולובייצ'יק, מהי הדרישה של מידת החסד מאדם שעושה חסד עם הזולת?

(7 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

15. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

החבר: "האדם נתייחד מכל בעלי החיים בעניין השכלי... ומה היא מדרגה למעלה מזאת?"
מהי התשובה של מלך כוזר על שאלה זו, ובאיזה נימוק דחה החבר תשובה זו?
(8 נקודות)

ב. הרב שקופ, שערי יושר, הקדמה

"יתברר ויתאמת אצל האדם איכותו של ה'אני' שלו".
לפי הרב שקופ, הסבר כיצד העמקת מושג ה"אני" עשויה להביא את האדם לאהבת
עם ישראל. (5 נקודות)

16. א. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

"החיבור הזה לא חיברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את
הידוע להם".
לפי דברים אלה, מהי הדרך המתאימה ללימוד הספר "מסילת ישרים"? (5 נקודות)

ב. הרב קוק, אורות הקודש

(1) "חטא האדם הראשון... לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת אִיפָּה".

לפי הרב קוק, הסבר את החטא של אדם הראשון.

(2) "באים מחנכים מלומדים... ומוסיפים תבן על המדורה".

הסבר את הביקורת של הרב קוק על המחנכים.

(8 נקודות)

/המשך בעמוד 9/

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים, עליך לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. הרב קוק, הקדמה לשיר השירים

אמן מפורסם שחזר בתשובה סיפר כי החליט לוותר לגמרי על יצירתו האמנותית למען לימוד התורה.

לפי הקדמת הרב קוק לשיר השירים, האם ויתור זה מוצדק? נמק את תשובתך.

18. "כשם שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, כך באמנות תהיינה מעידות (נפילות) של יצירות שייכשלו באספקט (בהיבט) הדתי שלהן... אם נדע להתאזר בסבלנות הדרושה, יעלה בסופו של דבר ערך היצירה על כאב המעידה". (הרב רונן לוביץ, "אמונה ואמנות – התלכנה שתיהן יחדיו?")
- לדעתך, האם הרב קוק היה מסכים עם הרב לוביץ? נמק את תשובתך.

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. ריה"ל, ספר הכוזרי

ריה"ל מוכיח שיש עולם הבא.

כתוב שתי הוכחות של ריה"ל מן התנ"ך אן מדברי חז"ל.

20. רמח"ל, דבר ה'

על פי רמח"ל, יש הבדל בין היכולת של האדם להגיע אל השלמות לאחר חטא האדם הראשון ובין יכולתו להגיע אל השלמות לפני חטא זה. הסבר הבדל זה.

בהצלחה!